

SZENTGYÖRGYI PÉTER
ÚJ GOMBAFAJOK MAGYARORSZÁGON 1.
THELEPHORA ATROCITRINA QUÉLET 1875
BEVEZETÉS

A *Thelephora atrocitrina* Quélet 1875 gomba Európa szerte ritka vagy figyelmen kívül hagyott faj. A hazai irodalmak tanulmányozása alapján hazánkból még nem került elő, 2023. augusztus 30.-án a Putnoki-dombságban Dövény Varcso nevű területén vegyes erdő talaján, 3 termőtestét találtam. A következőkben bemutatom a faj taxonómiai jellemzőit, makroszkopikus és mikroszkopikus tulajdonságait. Áttekintem internetes források alapján a faj előfordulását. A szöveges ismertetőhöz a hazai előfordulásról készített fényképeimet mellékelem.

A FAJ NEVE, SZINONIMÁK, RENDSZERTANI BESOROLÁS

A faj neve, szinonimái [3], [4] alapján.

Jelenlegi név: *Thelephora atrocitrina* Quél., Mémoires de la Société d'Émulation de Montbéliard sér. 2, 5: 443 (1875) [MB#157712]

Eredeti név: *Thelephora atrocitrina* Quél., Mémoires de la Société d'Émulation de Montbéliard sér. 2, 5: 443 (1875) [MB#157712]

Obligát szinonima: *Phylacteria atrocitrina* (Quél.) Pat., Les Hyménomycètes d'Europe: 154 (1887) [MB#472562]

További szinonimák [2] alapján

Phylacteria uliginosa (Boud.) Bigeard & H.Guill., 1913

Thelephora uliginosa Boud., 1905

Rendszertani besorolás [2], [3], [4]

Regnum Ország Fungi Gombák

Subregnum Alorszag Dikarya
Phylum Törzs Basidiomycota Bazídiumos gombák
Subdivisio Altörzs Agaricomycotina
Classis Osztály Agaricomycetes
Subclassis Alosztály Incertae sedis Nincs alosztály
Order Rend Thelephorales Szemölcsös gombafélék
Family Család Thelephoraceae
Genus Nemzetség Thelephora
Species Fajnév: Thelephora atrocitrina
A faj leírója: Quélet
A tényleges közzététel éve: 1875
Névállapot: Legitim (Érvényes)
Thelephora atrocitrina Quel. 1875
A faj neve néhány nyelven
Schwarzgelber Warzenpilz német
plesňovka sivastožltá szlovák
plesňák šedožlutý cseh

A FAJ MAKROSZKOPIKUS JELLEMZÉSE

Termőtestek: 3-7 (9) cm Ø, először kúpos tövükön feketés, majd széles, vastag, hullámos, nagyon puha lebenyekké fejlődnek. Nagyon változatos színűek (fehéres, krém sárga, szürke és sötétszürke, kénsárga, citromsárga, barnás-sárga, +/- vöröses, vörösesbarna), száradáskor halványodnak. A lebenyek levélszerűek, felszíne zónákra osztott, egyenetlen, peremzóna színe fehérestől sárgásig terjedő.

Termőréteg: Feketésszürke, enyhén lila, alja barnás, gyakran fehéres gyapjas bevonattal. Tönk: Sárga, barnás-sárga, később barnás, levélszerű, fehéres gyapjas bevonatú, alapzónából eredő, alsó része +/- boronált.

Hús: Barna-sárga, szivacsos, kissé rostos, halvány krémszínű sötétebb zónájú.

Szag: Szinte jellegtelen, vagy kissé kellemetlen camembert szerű, ami szárításkor elmúlik.

Íz: Kellemetlen.

Spórapor színe: Barna.

Étkezési érték: Nem ehető.

A FAJ MIKROSZKOPIKUS TULAJDONSÁGAI

Spórák: (7) 8-12 x (6,5) 8-10 µm, szabályosan gömbölyűek, közel gömbölyűek, tojásdadok, 1 µm-es szemölcsökkel és tüskés, durva, tompa dudorokkal borítottak.

Bazídiumok: 45-52 x 9-10 µm, négy spórások fiatalon feketés-lila tartalmúak, (2) 5-7 (9) µm hosszú sterigmák.

Hifák: 3-6 µm, hialinok, vékony falúak, hullámosak, göndörök, néha elágazóak, a középső részen meglehetősen laza párhuzamos kötegekben egyesülnek.

A FAJ ELŐFORDULÁSA (ELŐFORDULÁSI HELY, IDŐ, ÉLŐHELY)

A faj mindenütt ritka vagy figyelmen kívül hagyott, legtöbb adata Franciaországból és Szlovákiából ismert. Az előfordulásait a konkrét adatokat tartalmazó források alapján országok szerint az alábbiak mutatják:

	[6]	[7]	[8]	[10]	[13]	[14]	[15]	[20]	[21]	[23]	Össz.	Megjegyzés
Ausztria				2			1				3	a [15] szerepel a [6]-ban is
Belgium	2					1	1				4	
Észtország	1										1	
Franciaország	18							4			22	
Hollandia	1				1						2	a [13] szerepel a [14]-ben is
Lengyelország									6		6	
Németország	2					1				1	4	
Olaszország	2										2	
Spanyolország	9										9	
Svájc	2						1				3	A [15] kétszer a [6]-ban is szerepel
Szerbia							2				2	Az egyik a [6]-ban is szerepel
Szlovákia		15	1								16	
USA	1										1	1922-es adat
Nincs adat	2										2	
Összesen	40	15	1	2	1	2	5	4	6	1	77	

Térképen ábrázolt előfordulások: Szlovénia 4 [18], Németország 12 [17] Hollandia 4 [16] térképpont. Lengyelországban a nagy gombalistán [9] nem szerepel, azonban a [21] szerint előfordul. Konkrét előfordulás nélkül szerepel Németországból [24]: Nyártól őszig, nagyon ritka, Franciaországból [19] és [12], utóbbi szerint: Ritka, augusztus-november.

A [22]-ben az európai előfordulásokon kívül szerepel Brazília: São Paulo előfordulás is.

A faj inkább a dombvidéki régiókat kedveli, a svájci gombaatlásban is [11] a fenti 3 svájci adat szerepel, a faj itt 480 és 680 méter közötti tengerszint feletti magasságban fordult elő, ez Szlovákiában [7], 5 adat alapján 430 és 550 m közötti.

A fajok DNS-szekvenálását is tartalmazó honlap [5], nem tartalmazza a Thelephora atrocitrina fajt.

Az előfordulások havonkénti megoszlása az alábbi:

	[6]	[7]	[8]	[10]	[13]	[14]	[15]	[20]	[21]	[23]	Össz.
január		1									1
február	1										1
március											0
április											0
május											0
június							2				2
július	4	1					1	2	3		11
augusztus	12	4	1						2		19
szeptember	5	7		2		1	1	2		1	19
október	1	1			1	1	1		1		6
november											0
december		1									1
nincs adat	17										17
Összesen	40	15	1	2	1	2	5	4	6	1	77

A [6]-ban 11 franciaországi előfordulási adatnál a 2016. 04. 01.-i dátum szerepel, ez azonban a forrás megjelenése [25], ezért a táblázatban ezen adatokat a nincs adat soron szerepeltetem. Az előfordulások mintegy 50%-a augusztus és szeptember hónapokra esik.

Élőhely: Nyártól őszig, csupasz talajon, árnyas lombos és ritkán vegyes erdőben, fák (Corylus, Fagus, Quercus, ritkábban Carpinus, Populus, Betula, Tilia, Acer, Picea, Pinus) alatt, égetett helyeken, levelekben és mohában, erdei ösvény mentén, vegyes növényzetben, homokos árkokban és útszéleken, többnyire meszes talajon.

Ektomikorrhizás gomba, azaz hifái nem hatolnak be a növény gyökerének sejtfalába, csak köpenyt alkotnak a gyökér körül és Hartig-hálót a sejt közötti járatokban.

A FAJ HAZAI ELŐFORDULÁSA

A hazai gombalistákban [26], [27] nem szerepel, más hazai forrásokban sem találtam adatát. Vegyes erdőben (Quercus, Carpinus, Acer, Betula, Picea, Pinus), földút mellett talajon 260 méteres tengerszint feletti magasságban találtam három termőtestét.

Lelőhelyi társgombák: *Clitocybe vibecina*, *Fomitopsis betulina*, *Fomitopsis pinicola*, *Tremella mesenterica*.

A lelőhely földrajzi nevét az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság dűlőkataszteri térképe [1] alapján állapítottam meg. Szintén meghatároztam a lelőhely KEF kódját (A közép-európai flóratérképezés rácsháló-egységeinek kódját (KEF) [XXXX.Y] formátumban (KIRÁLY & HORVÁTH 2000) alapján, és a lelőhely KEF alkódját az alábbiak szerint:

A	B
C	D

Hazai adata:

Dövény	Varcsó	2023.08.30	7689.3	A
--------	--------	------------	--------	---

IRODALOM

KIRÁLY G. & HORVÁTH F. (2000): Magyarország flórájának térképezése: lehetőségek a térképezés hálórendszerének megválasztására. – *Kitaibelia* 5(2): 357–368.

HIVATKOZOTT VILÁGHÁLÓ OLDALAK

- [1] <http://anp.nemzetipark.gov.hu/terinformatika-adatbazis-letoltes> (Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság működési területének ESRI shapefile formátumú dűlőkatasztere). (Hozzáférés: 2024.11.10.)
- [2] [Species Fungorum - GSD Species](#) (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [3] [Index Fungorum](#) (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [4] <https://www.mycobank.org/> (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [5] <https://www.ncbi.nlm.nih.gov> (DNS szekvenálás) (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [6] <https://www.gbif.org/species/2522913> (Előfordulási adatok) (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [7] <http://www.nahuby.sk> (Szlovák fotós elterjedési adatok) (Hozzáférés: 2024.11.20.)

- [8] <https://www.mykologie.net/> (Cseh nyelvű fajleírások fotókkal) (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [9] <http://www.grzyby.pl> (Lengyel fotós elterjedési adatok) (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [10] <https://pilzdaten-austria.eu/> (Gombafajok fényképei és elterjedésük Ausztriában) (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [11] https://www.wsl.ch/map_fungi (Fotók és elterjedési adatok Svájc gombáiról) (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [12] <https://www.mycodb.fr/list.php> (Francia nyelvű fajleírások fotókkal) (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [13] [Thelephora atrocitrina - Waarneming.nl](#) (Gombaadatok Hollandiából) (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [14] [Thelephora atrocitrina - Observation.org](#) (Előfordulási adatok) (Hozzáférés: 2024.11.13.)
- [15] https://www.inaturalist.org/observations?subview=table&taxon_id=332491 (Előfordulási adatok) (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [16] [NDFF Verspreidingsatlas Thelephora atrocitrina - Geelgerande franjezwam](#) (Térkép a hollandiai előfordulásokról) (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [17] [Suchergebnisse](#) (Térkép a németországi előfordulásokról) (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [18] [Podatki o taksonu](#) (Szlovén gombaadatok térképen) (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [19] <https://www.mycocharentes.fr/pdf1/258%20822%201%20.pdf> (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [20] https://www.siteany78.org/IMG/pdf/anyev23_thelephora_cit.pdf (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [21] <https://grzybiarze.eu/forum/index.php?topic=5576.0;nowap> (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [22] <https://www.aphyllo.net/spec.php?id=1140200> (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [23] www.pilzseite.de (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [24] <https://www.123pilzsuche.de/> (Német nyelvű fajleírások fotókkal, a fajok német és svájci veszélyeztetettségével). (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [25] [Atlas Mycologique des Hauts-de-France - Données diverses-Données mycologiques diverses SMNF \(2021\)](#) (Hozzáférés: 2024.11.20.)
- [26] <http://www.gombanet.hu> (Magyar Mikológiai Társaság honlapja) Itt többek között latin-magyar gombanévjegyzék (A névlista lezárva: 2017. április 26.)
- [27] <https://fungahungarica.hu/> (Hozzáférés: 2024.11.20.)